

HRANT DİNK VAKFI YAYINLARI

Sessizliğin Sesi II Diyarbakırlı Ermeniler Konuşuyor

DERLEYEN: FERDA BALANCAR

HRANT DİNK VAKFI

Hrant Dink Vakfı, Hrant Dink'in 2007'de gazetesi Agos'un önünde katledilmesinden sonra, benzer acıların yeniden yaşanmaması, onun daha adil ve özgür bir dünyaya yönelik hayallerini, dilini ve yüreğini yaşatmak amacıyla kuruldu. Etnik, dini, kültürel ve cinsel tüm farklılıklarıyla herkes için demokrasi ve insan hakları talebi, vakfın temel ilkesidir.

Vakıf, ifade özgürlüğünün alabildiğine kullanıldığı, tüm farklılıkların teşvik edilip yaşandığı, yaşatıldığı ve çoğaltıldığı, geçmişe ve günümüze bakışımızda vicdanın ağır bastığı bir Türkiye ve dünya için çalışır. Hrant Dink Vakfı olarak 'uğruna yaşanması davamız', diyalog, barış ve empati kültürünün hâkim olduğu bir gelecektir.

HRANT DİNK VAKFI
HRANT DINK FOUNDATION
ՀՐԱՆԴ ՏԻՆԿ ՎԱԿԲԻ

Hrant Dink Vakfı Yayınları

Halaskargazi Cad. Sebat Apt.
No 74/1 Osmanbey, Şişli, 34371 İstanbul
T: 0212 240 33 65
F: 0212 240 33 94
info@hrantdink.org
www.hrantdink.org

Olof Palme Merkezi'nin katkılarıyla...

Derleyen

Ferda Balancar

Mülakatları Yapanlar

Altuğ Yılmaz, Berge Arabian, Ceren Ocak,
Dença Kartun, Emine Kolivar, Işınsoy Koç,
Lora Baytar, Maral Dink, Melisa Bahar,
Murat Gözoğlu, Silva Dikmen Özyerli,
Tabita Toparlak, Uygur Gültekin, Zeynep Ekim Elbaşı

Yayına Hazırlayan

Altuğ Yılmaz

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni

Sera Dink, Lora Baytar

Fotoğraflar

Berge Arabian

Baskı

Mas Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3
34408 Kağıthane / İstanbul
T: (212) 294 10 00
Sertifika No: 12055

1. Baskı: İstanbul, Aralık 2012
2. Baskı: İstanbul, Kasım 2014

ISBN 978-605-86570-2-1

DİYARBAKIRLI ERMENİLER KONUŞUYOR
SESSİZLİĞİN SESİ - II

DERLEYEN: FERDA BALANCAR

ALİ BAYRAMOĞLU'NUN ÖNSÖZÜ VE
ARZU ÖZTÜRKMEN'İN SONSÖZÜYLE

DİYARBAKIRLI ERMENİLER KONUŞUYOR
SESSİZLİĞİN SESİ - II

İÇİNDEKİLER

Önsöz, Ali Bayramoğlu, 1

“Müslüman da olsan senin kemiklerin haramdır”, 7

Ermenilerin göçmesi Diyarbakır’ın ruhunu almış, 23

Ermeni tarihini Los Angeles’ta öğrendim, 37

Dedem “Kimse bilmesin kılıç artığı olduğumuzu” derdi, 47

Dininden döndürmüşler, nüfus kâğıdına da ‘mühtedi’ yazmışlar, 63

Özür dilerlerse affedebilirsin belki ama unutamazsın, 73

Müslüman’ım ve Ermeni’yim, inanmıyorsan tarihe bak!, 81

Müslümanlaşmış akrabalarımız 1915’i bizden daha iyi biliyor, 97

Bir insan kendini Ermeni olarak hissediyorsa Ermeni’dir, 107

Ermenilerin Diyarbakır’da yaşamış olduklarını unutturmamak istiyoruz, 115

Ermeni olduğum kadar Kürt, Kürt olduğum kadar Ermeni’yim, 129

Türkiye’ye göreceksam Diyarbakır’dan başlamak isterim, 139

Ninnilerimiz hem Ermeniceydi, hem Kürtçe, 149

Dinim Müslüman olsa da kendimi Ermeni hissediyorum, 157

İstanbul’da da, Kanada’da da Ermeniler bizi sıcak karşılamadı, 167

Annem “kılıç artığı, Moskof” derdi babama, 181

Sonsöz, Arzu Öztürkmen, 193

Dizin, 200

ÖNSÖZ

ALİ BAYRAMOĞLU

Elinizdeki kitap, Hrant Dink Vakfı'nın sözlü tarih çalışmalarının ikinci ayağını oluşturuyor.

İlk çalışma Türkiye merkezliydi; Türkiye'de yaşayan Ermenilerin ve Ermeni toplumunun taşıdığı siyasi ve kültürel belleğin izlerini sürmüştü. Bir sözlü tarih çalışması kapsamında, Ermeni kimliğine mensup kişilerin kendilerini ve 'öteki' olarak gördüklerini nasıl algıladığını anlamak ve Türkiye'de halen yaşamakta olan Ermenilerin içinde bulundukları 'gerçekliği' siyasi, kültürel ve tarihsel boyutlarıyla ortaya koymak amacını taşıyordu.

Bu ilk çalışmanın takdiminde şu ifadeler yer alıyordu:

"Bizim için bellek önemli meseledir. Çünkü bu toplumun derinlerinde kan var. On binlerce insan, gayrimüslim, bu topraklardan kovulmuş, giderken mal, mülk ve can bırakmış; dahası, on binlerce gayrimüslim, özellikle Ermeni kimliklerinden ötürü kırılmış.

Kıran taraf bilmek, hatırlamak istemez. Bu tür öyküler barındıran yeni uluslar, unutarak ulus olmaya çalışılar. Politikaları, devlet yapıları, eğitimleri, söylenceleri, masalları bu yüzden 'seçmeci' ve 'amnezik' olur. Bizim ülkede toplumsal varoluş bu yüzen tümüyle amneziktir ve bu yüzden, vicdan ve demokrasi kavgasının kesiştiği ana kavşak 'hatırlama, bilme, yüzleşme ve arınma' dörtlüsüdür."

İkinci çalışma bu hatta yapıldı. Türkiye’de, Ermenistan’da ve Diasporada yaşayan Diyarbakırlı Ermenilerin izlerini süren bu çalışma kapsamında, 22’si İstanbul’da, 16’sı Diyarbakır’da, dokuzu Lübnan’da, dokuzu New York’ta, yedisi Montreal’de, dördü Toronto’da, dördü Los Angeles’ta, dördü Yerevan’da, üçü de New Jersey’de olmak üzere, toplam 81 kişiyle görüşüldü. Görüşülen kişilerin 41’i kadın, 40’ı erkekti. Bunlar arasında Ermeni kimliğiyle yaşayanlar da var, Müslümanlaştıktan sonra Ermeni kimliğine dönen ya da dönmeye çalışanlar veya kendini hem Müslüman hem Ermeni olarak tanımlayanlar da...

Bu kitapta, bu görüşmelerden 16’sı yer alıyor. Görüşmecilerden sekizi kadın, sekizi erkek. Altısı, halen Diyarbakır’da yaşayan, aileleri 1915 ve sonrasında Müslümanlaştıktan sonra Ermeni kimliğine dönen ya da dönmeye çalışan kişiler; beşi ise, İstanbul’da Ermeni kimliğiyle yaşıyor. Geriye kalanların ikisi Lübnan’da, biri Yerevan’da, biri Los Angeles’ta, biri New York’ta, biri de Toronto’da yaşıyor. Türkiye dışından görüşülen kişilerin bir kısmı Diyarbakır’da doğup büyüdüktan sonra yurtdışına gitmiş; bazılarının ise aileleri Diyarbakırlı, kendileri yurtdışında doğup büyümüş.

Mülakatların ortak noktası şu:

Konuşulan Ermenice lehçesi, örf ve âdetler, mutfak kültürü, ‘Diyarbakır Ermeniliği’ olarak tanımlanan bir olguya işaret ediyor. Diasporada yaşayan Diyarbakırlı Ermenilerin, kendilerine özgü gelenek ve görenekleri, bulundukları ülkede yaşatmaya çalıştıkları ve bunda belli ölçüde de olsa başarılı oldukları ortaya çıkıyor.

Görüşülen kişilerin Kürtlere ve tarih içinde Kürt-Ermeni ilişkilerine dair kanaatleri söz konusu olduğunda, halen Diyarbakır’da yaşayan ve kendini Ermeni olarak tanımlayan kişiler ile, İstanbul’da ya da Diaspora’da yaşayanlar arasında belirgin bir farklılık görülüyor. Halen Diyarbakır’da yaşayanlar kendilerini Kürtlere daha yakın hissediyorlar. İstanbul’da ya da Diaspora’da yaşayanlar ise Kürtlere daha mesafeliler ve Kürtlerin 1915 ve sonrasında yaşanan olumsuzluklarla ilgili rolüne daha çok vurgu yapıyorlar.

Çalışma, Müslümanlaşan ancak Ermeni kimliğine dönmek isteyen insanların ne tür sorunlar yaşadığına dair veriler de içeriyor. Ermeni kimliğine dönme çabası içinde olan kişiler, çocuklarını Ermeni okullarına

göndermekte sıkıntı yaşıyorlar. Ayrıca, Ermenice öğrenme isteği taşıyan yetişkinler de bu taleplerine cevap verecek eğitim kurumları bulmakta güçlük çekiyorlar.

Bu bulguların ötesinde, bu çalışma, aynı zamanda, Diyarbakır'daki Ermenilerin kültürel varlığını yeniden tasavvur etme, bir tür kurma girişimidir. Kentin, 1980'li yıllara kadar kullanılan, ancak daha sonra cemaatsizlik nedeniyle hızla harabe halini alan Surp Giragos Ermeni Kilisesi'nin, yakın tarihte, Diyarbakır Belediyesi ve Ermeni kurumlarının işbirliğiyle restore edilerek yeniden ibadete açılmış olması, bu tasavvur ve yeniden kurma girişimleri açısından büyük bir önem taşıyor. Bu kitap da, bu anlamda, yitik bellek denizini oluşturan damlalardan biridir.